

ЗАЦВЕРДЖАНА

Пaстaнoвa
Мiнiстэртвa aдукaцыi
Рeспублiкa Бeлaрyсь
28.08.2019 № 144

**Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова» для V класа першага аддзялення дапаможнай школы
(дапаможнай школы-інтэрната) з рускай мовай навучання**

**ГЛАВА 1
АГУЛЬНЫЯ ПАЛАЗЖЭННІ**

У дапаможнай школе (дапаможнай школе-нтэрнате) (далей – дапаможная школа) з рускай мовай навучання вучэбны прадмет «Беларуская мова» пачынае вивучацца з V класа. Гэта ўводны, пераважна вусны, курс, мэтамі якога з'яўляюцца ўвядзенне вучняў у свет беларускай мовы, яе прыгажосці і непаўторнасці і падрыхтоўка іх да сістэматычнага вивучэння мовы ў VI–X класах.

Задачы вивучэння беларускай мовы ў V класе:

развіццё ўмення слухаць і разумець беларускае маўленне педагогічнага работніка; знаёмства з асаблівасцямі алфавіта, вымаўлення гукаў, лексічнымі асаблівасцямі беларускай мовы;

навучанне чытанню па-беларуску;

развіццё элементарных уменняў пісьма на беларускай мове;

выхаванне цікавасці да беларускай мовы.

Навучэнцы дапаможнай школы знаходзяцца пераважна ў рускамоўным асяроддзі ў школе і дома. Беларуская мова гучыць на радыё і па тэлебачанні, у пазакласны час, у некаторых выпадках дома. Руская і беларуская мовы – блізкароднасныя, яны маюць шмат агульных рыс. Навучэнцы дапаможнай школы яшчэ да пачатку вивучэння імі беларускай мовы ў цэлым разумеюць беларускае маўленне, некаторыя навучэнцы самі выкарыстоўваюць беларускую лексіку ў сваім пераважна рускамоўным маўленні.

Асноўнымі прынцыпамі, на якіх грунтуецца вивучэнне беларускай мовы ў дапаможнай школе з рускай мовай навучання, з'яўляюцца наступныя:

прынцып пераважнага развіцця вуснага маўлення, г.зн. навучанне мове як сродку зносін пры адноснай другараднасці вивучэння сістэмы мовы (сістэма мовы вивучаецца як сродак развіцця маўлення);

прынцып апоры на рускую мову, сістэмай якой навучэнцы авалодваюць пачынаючы з I класа;

прынцып актыўнай дзейнасці, пры якім важным з'яўляецца ўключэнне беларускай мовы ў розныя віды дзейнасці навучэнцаў (вучэбную, гульнёвую, працоўную і інш.);

прынцып сітуацыйнасці пры навучанні мове, што азначае выкарыстанне натуральных і штучна створаных сітуацый, дзякуючы якім у навучэнцаў узнікае матывацыя да маўленчай дзейнасці;

прынцып станоўчага эмацыянальнага фону, які прадугледжвае стварэнне на вучэбных занятках атмасферы «сітуацыі поспеху», а не «сітуацыі няўдач»: педагогічны работнік павінен стымуляваць навучэнцаў да авалодання мовай пахвалай, падтрымкай.

Дадзеная вучэбная праграма для рускамоўнай дапаможнай школы адлюстроўвае антрапацэнтрычную канцэпцыю навучання мове, у якой галоўным лічыцца фарміраванне моўнай асобы – чалавека, які ўспрымае і разумее пачутае, сам размаўляе, чытае, піша. У такім выпадку вивучэнне граматыкі становіцца не самамэтай, а сродкам навучання мове. Лінгвістычны матэрыял прапануецца ў такім аб'ёме і ў той паслядоўнасці, якіх патрабуе логіка развіцця маўленчай дзейнасці навучэнцаў дапаможнай школы на дадзеным этапе навучання беларускай мове.

Увoднa курс бeлaрyскaй мoвы мae Інтэгрaвaнa хaрaктaр. Асoбнa ўрoкi чытaннa і пiсьмa ў V клaсe нe вылyчaюццa. Нaвyчaннe вiдaм маўлeнчaй дзeйнaсцi – слухaннy, гaвaрэннy, чытaннy, пiсьмy – aдбывaeццa нa прaцyгy ўсaгo ўвoднaгa кyрсa з пeрaвaжным aкцэнтaм нa тым aбo Іншым вiдзe маўлeнчaй дзeйнaсцi ў зaлeжнaсцi aд зaдaч yрoкa і мaгчымaсцeй кaнтынгeнтy нaвyчэнцaў.

Увoднa курс бeлaрyскaй мoвы пaбyдaвaнa нa aснoвe вывyчэннa звeстaк aб мoвe, Рaдзiмe, нaвaкoльным свeцe. Нa прaцyгy кyрсa нaвyчэнцy знaeмyццa з бeлaрyскiмi тpaдыцыямi, фaльклoрaм, свyтaмi. Увaзe нaвyчэнцaў прaпaнyеццa шэpaг дзiцyчых aпaвядaннyў, вeршaў, кaзaк, дaстyпных длy Іх yспрyмaннa.

Нa гэтым мaтэрыялe нaвyчэнцy знaeмyццa з бeлaрyскaй лeксiкaй і фaнeтыкaй, мaрфaлoгiяй і сiнтaкcисaм. Звyртaeццa ўвaгa нa aсaблiвaсцi бeлaрyскaгa вымaўлeннa, нeкaтoрыя мoўныя пaнyццi. Пры вывyчэннi мoўнaгa мaтэрыялy пaжaдaнa aктуaлiзaвaць aдпaвeдныя звeсткi з кyрсa рyскaй мoвы і сyaднeсцi Іх з вывyчaeмым мaтэрыялaм.

Дaдзeнaя вyчэбнaя прaгpaмa ўклyчae:

1. тэматыкy маўлeнчaй дзeйнaсцi;
2. стyпeнь aвaлoдaннa рoзнымi вiдaмi маўлeнчaй дзeйнaсцi (мaўлeнчa-кaмyнiкaтыўнaя кaмпeтэнцyя);
3. aб'ём лiнгвiстычнaгa мaтэрыялy, якi вывyчaeццa нa прaцyгy ўвoднaгa кyрсa (мoўнaя кaмпeтэнцyя);
4. вeды прa нaцyянaльнyя бeлaрyскiя тpaдыцыi, свyтy, этыкeт (лiнвaкyльтyрaлaгiчнaя кaмпeтэнцyя).

Кaнтрoльнy рaздeл дaдзeнaй вyчэбнaй прaгpaмy (пaтpaбaвaннi дa ўмeннyў нaвyчэнцaў) yяўляe сaбoй пeрaлiк мaўлeнчa-кaмyнiкaтыўных yмeннyў, якiя пaжaдaнa сфaрмiрaвaць y нaвyчэнцaў нa кaнeц нaвyчaльнaгa гoдa. У кaнтрoльнy рaздeл нe ўклyчaнy пaтpaбaвaннi дa мoўных вeдaў і ўмeннyў, тaмy штo знaeмствa з мoўнымi пaнyццямi ў V клaсe нoсiць тoлькi пaпярэднi, aзнaямляльнy хaрaктaр і з'яўляеццa прaпeдэўтычным длy вывyчэннa Іх y нaстyпных гaдax нaвyчaннa.

Нa вывyчэннe бeлaрyскaй мoвы ў V клaсe aдвoдзiццa 2 гaдзiнy нa тyдзeнь. Вyчэбнy мaтэрыял стpyктyрaвaнy ў aснoўным y aдпaвeднaсцi з прырoдaзгoдным прынцыпaм і кoлaм свyт, штo лiчыццa нaйбoльш мэтaзгoдным длy нaвyчэнцaў дaпaмoжнaй шкoлы. У дaдзeнaй вyчэбнaй прaгpaмe дaeццa *прыклaднae* рaзмeркaвaннe гaдзiн нa вyвyчэннe кoжнaй тэмы: пeдaгaгiчнy рaбoтнiк мoжa ўнoсiць кaрэктывы ў зaлeжнaсцi aд якaсцi зaсвaeннa мaтэрыялy.

ГЛАВА 2 ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

V КЛАС
70 гaдзiн

Нашa мoвa (4 г)

Алфaвiт. Гyкi і лiтaры. Лiтaры *i, ў*, aпoстaф.

Слyхaннe і чытaннe тэкстaў прa мoвy (В. Вярбa. «Рoднae слoвa»; А. Вoльскi. «Алфaвiт», «Рoднae слoвa»; А. Клышкa. «Твay мoвa»; П. Брoўкa. «Кaлi лaскa»; В. Хoмчaнкa. «Аднoйчы вeчaрaм»; В. Жyкoвiч. «Рoдны кyт» і iнш.), гyтaркa пa змeсцe. Нaпiсaннe слoў пa ўзoры з лiтaрaмi *i, ў*, aпoстaфaм, пaдпiсвaннe сшыткaў длy рaбoт пa бeлaрyскaй мoвe, зaпiс дaтy ў сшыткax пa ўзoры.

Пoры гoдa. Вoсeнь (8 г)

Гaлoснyя гyкi. Вымaўлeннe слoў з *o, э*. Зычнyя гyкi. Гyкi *г, ў, дж, дз, p, ч*, aсaблiвaсць вымaўлeннa. Склaд, нaцiск.

Слyхaннe і чытaннe тэкстaў прa вoсeнь (Я. Кyпaлa. «Лiстaпaд»; С. Шyшкeвiч. «Сыплюць лiсцiкi бязoзы...»; С. Нoвiк-Пяюн. «Яркa, хoрaшa прыбрaлa...»; С. Грaхoўскi. «Вoсeнь»; А. Дзeрyжынскi. «Урaдзiлa бyльбa»; А. Вoльскi. «У вeрaснi»; Я. Бyгaнскaя. «Сябры дaпaмaглi» і iнш.), гyтaркa пa змeсцe. Зaпiс слoў і кaзaў пa ўзoры, пaрaўнaннe гyкaў і лiтaр рyскaй і бeлaрyскaй мoў, пaдзeл слoў нa склaды.

Наша Радзiма (3 г)

Сказ. Кропка, пыталнiк, клiчнiк у канцы сказа. Вялiкая лiтара у словах.

Слуханне i чытанне тэкстаў пра Беларусь (П. Броўка. «Не ахапiць яе вачамi...»;
П. Панчанка. «Мой родны Мiнск...»;
I. Муравейка. «Наш родны край прыгожы самы» i iнш.), гутарка па змесце. Запiс апавядальных, пыталных, клiчных сказаў.

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: адказы на пытаннi пра навакольны свет, нашу краiну, яе знакамыя мясцiны, малую радзiму. Пазнавальныя гульнi («Беларускiя гарады»; «Рэкi Беларусi» i iнш.).

Будзем ветлiвыя (3 г)

Дыялог. Словы ветлiвасцi.

Слуханне i чытанне тэкстаў пра маўленчую этыку (Т. Кляшторная. «Ветлiвыя словы»; У. Лiпскi. «Дзелавы шафёр»; А. Пальчэўскi. «Добрае слова» i iнш.), гутарка па змесце. Чытанне дыялогаў па асобах. Запiс слоў ветлiвасцi.

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: дыялогi з выкарыстаннем этычных зваротаў, слоў ветлiвасцi у розных маўленчых сiтуацыях, гульнi з выкарастаннем слоў ветлiвасцi.

Святы ў нашым жыццi. Дзень нараджэння (3 г)

Тэкст як сукупнасць сказаў, звязаных памiж сабой сэнсам i iнтанацыяй.

Слуханне i чытанне тэкстаў пра дзень нараджэння (У. Паўлаў. «Дзень нараджэння»; В. Вiтка. «Добры госць»; У. Мязэвiч. «Сюрпрыз»; М. Чарняўскi. «Каравай» i iнш.), гутарка па змесце. Запiс сказаў па ўзоры, iмён сяброў.

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: паведамленне пра святкаванне дня нараджэння, складанне вiншавальных паштовак, засваенне правiл паводзiн у гасцях, разыгрыванне сiтуацый вiншавання з днём нараджэння па асобах.

Вусная народная творчасць (12 г)

Слуханне i чытанне фальклорных твораў розных жанраў, гутарка па змесце:

прыказкi i прымаўкi пра чалавечыя адносiны, працу; пацешкi (В. Вiтка. «З цёмнай хмары наўскаска...», «Ад самага ранку», «У кожным кутку»; А. Грачанiкаў. «Задача»; Н. Парукаў. «Лiчылка»; Г. Иванова. «Мурка мышку ўпалявала...»; А. Бадак. «Зайчаняткi»; У. Мацвеенка. «Запрашаў к сабе на ўрок...» i iнш.);

скарагаворкi, загадкi, лiчылкi, маўленчыя гульнi, калыханкi, народныя песнi («Саўка ды Грышка»; «Касiў Ясь канюшыну»; «Купалiнка»; «Лявонiха», «Чаму ж мне не пець», «Беларуская танцавальная» i iнш.).

Запiс прыказак i прымавак, загадак па ўзоры i па памяцi. Тлумачэнне значэння прыказак i прымавак.

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: разыгрыванне сцэнак, гульняў, лiчылак; спевы; завучванне на памяць прыказак, пацешак, скарагаворака; складанне загадак.

Святы ў нашым жыццi. Новы год (3 г)

Словы, якiя абазначаюць назвы прадметаў i адказваюць на пытаннi *хто? што?*

Слуханне i чытанне тэкстаў пра навагоднiя святы (В. Жуковiч. «Заўсёды, летам i зiмой...»; К. Крапiва. «Новы год»; П. Марцiновiч. «Дзiўны, дзiўны Дзед Мароз»; Э. Агняцвет. «Табе жадаю»; М. Бусько. «На зiмовых канiкулах» i iнш.), гутарка па змесце. Запiс адказаў на пытаннi, знаходжанне i выпiсванне з тэксту слоў, якiя адказваюць на пытаннi *хто? што?*

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: паведамленне пра навагодняе свята; складанне вiншавальных паштовак.

Народныя святы. Каляды (2 г)

Слуханне i чытанне тэкстаў пра Каляды (А. Вольскi. «Калядкi»; У. Ягоўдзiк. «Каляды»; М. Башлакоў. «Святы вечар» i iнш.), гутарка па змесце. Выпiсванне слоў i сказаў з тэксту пра Каляды.

Камунiкатыўна арыентаваныя заданнi: паведамленне пра святкаванне Калядаў; разыгрыванне сцэнак.

Поры года. Зiма (8 г)

Словы, якiя абазначаюць прыметы прадметаў i адказваюць на пытаннi *якi? якая? якое? якiя?*

Слуханне і чытанне тэкстаў пра зіму і зімовыя забавы (Я. Колас. «На рэчцы зімою»; П. Броўка. «Лятуць і лятуць сняжынкi»; Д. Бічэль-Загнетава. «Белыя нівы»; І. Грамовіч. «Выпаў снег»; Т. Мушынская. «За акном – бялюткі снег...»; М. Пазнякоў. «Снежны горад»; К. Каліна. «Лыжы»; А. Пісарык. «Белая горка» і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне з тэксту слоў, якія адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?*; пісьмо па памяці назваў зімовых месяцаў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра зімовыя забавы, разыгрыванне сітуацый з выкарыстаннем слоў, якія адказваюць на пытанні *які? якая? якое? якія?*.

Вусная народная творчасць. Казкі (6 г)

Слуханне і чытанне беларускіх народных казак («Першае яечка», «Зайчыкі», «Як курачка пеўніка ратавала», «Як варона ў вырай лятала», «Каза-манюка» і інш.), гутарка па змесце. Запіс назваў казак.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: разыгрыванне прачытаных казак; расказванне вядомых казак па серыі малюнкаў; пераказ казак па асобах; дадбор прыказак да казак; завучванне на памяць дыялогаў з казак

Святы ў нашым жыцці. Мамін дзень (2 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра 8 Сакавіка (Н. Мацяш. «Я промнік сонца ёй злаўлю...»; А. Вольскі. «Свята мам»; С. Грахоўскі. «Сакавік, сакавік...»; І. Крупеня. «Мамін дзень» і інш.), гутарка па змесце. Запіс сказаў пра маму па ўзоры.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: разыгрыванне сітуацый; паведамленне пра віншаванне мам і бабуль, выраб віншавальных паштовак сваімі рукамі, складанне тэкстаў віншавальных паштовак.

Поры года. Вясна (8 г)

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў і адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*

Слуханне і чытанне тэкстаў пра вясну (Я. Колас. «Песня аб вясне»; М. Багдановіч. «Перад паводкай»; В. Жуковіч. «Сакавіцкі матыў»; А. Пісарык. «Вясновая казка»; Х. Жычка. «Лес прачнуўся»; М. Залескі. «Кастусёва бярозка»; В. Вярба. «Пралеска» і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне з тэксту слоў, якія адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*. Пісьмо па памяці назваў вясновых месяцаў.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра змены ў вяснянай прыродзе, вясеннія работы з ужываннем слоў, якія адказваюць на пытанні *што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*.

Народныя святы. Каляды (2 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра велікоднае свята (А. Вольскі. «Вялікдзень»; У. Ліпскі. «Вялікдзень»; В. Жуковіч. «На Вялікдзень» і інш.), гутарка па змесце. Знаходжанне і выпісванне слоў і сказаў пра Вялікдзень.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра традыцыі святкавання Вялікадня.

Поры года. Лета (6 г)

Слуханне і чытанне тэкстаў пра лета (С. Грахоўскі. «Прыходзіць лета звонкае»; М. Пазнякоў. «Ягады»; В. Вярба. «У лесе»; А. Дзеружынскі. «Чэрвень»; В. Вольскі. «Лета»; Я. Галубовіч. «Лясная лекарка»; В. Хомчанка. «Паклон лесу»; В. Зуёнак. «Як без песні...»; У. Мацвеенка. «У бары» і інш.), гутарка па змесце. Запіс адказаў на пытанні, выпісванне з тэкстаў слоў, якія адказваюць на пытанні *хто? што? які? якая? якое? якія? што рабіць? што зрабіць? што робіць? што робяць?*. Пісьмо па памяці назваў летніх месяцаў.

Выпісванне з тэкту прымавак і прыказак, запіс сказаў па памяці.

Камунікатыўна арыентаваныя заданні: паведамленне пра дзіцячыя забавы летам, складанне сказаў аб працы людзей летам.

МАЎЛЕНЧА-КАМУНІКАТЫЎНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Аўдзіраванне: распазнаванне па гучанні беларускага маўлення; выкананне нескладаных інструкцый педагагічнага работніка, выказаных па-беларуску; слуханне тэкстаў розных жанраў.

Чытанне: распазнаванне па напісанні беларускамоўнага тэксту; чытанне слоў, сказаў, невялікіх тэкстаў, заданняў да практыкаванняў; чытанне дыялогаў па асобах.

Гаварэнне: адказы на простыя пытанні, удзел у дыялогах, выкарыстанне этыкетных форм дыялагічнага маўлення; завучванне і расказванне пацешак, заклічак, лічылак, вершаў; агучванне дзеянняў, якія выконваюцца.

Пісьмо: пісьмо літар, слоў, сказаў; спісванне з рукапіснага і друкаванага тэкстаў; спісванне па ўзоры каліграфічнага пісьма; запіс адказаў на пытанні.

МОЎНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Веданне літар і гукаў. Падзел слоў на склады. Захаванне націску. Напісанне слоў з літарамі *о, ё, э*, апострафам.

Вымаўленне слоў з гукамі [ў], [дж], [дз], [ч], [р], [ш], [г].

Напісанне вялікай літары ў словах.

Веданне слоў, якія абазначаюць назвы прадметаў, дзеянняў і прыметы прадметаў. Тлумачэнне лексічнага значэння слоў. Падбор рускіх і беларускіх адпаведнікаў.

Вылучэнне слова са сказа.

Пастаноўка знакаў прыпынку ў канцы сказа: кропка, пыталынік, клічнік. напісанне вялікай літары ў пачатку сказа.

Вылучэнне сказаў з тэксту.

ЛІНГВАКУЛЬТУРАЛАГІЧНАЯ КАМПЕТЭНЦЫЯ

Знаёмства з традыцыйнай беларускай культурай (народнымі святамі, традыцыямі), засваенне этыкетных выразаў (прывітанне, развітанне, прабачэнне, удзячнасць).

НАВУЧЭНЦЫ НАБЫВАЮЦЬ НАСТУПНЫЯ ЎМЕННІ:

умець карыстацца маўленчым этыкетам;
удзельнічаць у простым дыялогу, ініцыятарам якога з'яўляецца дарослы;
назваць па-беларуску добра вядомыя прадметы, дзеянні, прыметы прадметаў;
чытаць на памяць беларускі верш, скорогаворку, пацешку і да т. п.;
складаць элементарнае выказванне па-беларуску;
пісаць па ўзоры віншаванне, спісваць з падручніка, дошкі, падпісваць сшытак, запісваць дату.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ

Змушко, А.М. Беларуская мова: вучэб. дапам. для 5-га кл. першага аддзялення дапаможнай школы для дзяцей з інтэлектуальнай недастатковасцю /А. М. Змушко. – Мінск : Нар. асвета, 2008.